

КВАЗІ-ІНСТИТУТ НЕДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ З ОДНОСТОРОННІХ ПРАВОМІРНИХ ДІЙ

Ігнатенко Вадим Миколайович,

канд. юрид. наук, доц.,

доцент кафедри цивільного права № 1,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого,

Україна, м. Харків

e-mail: pollicitatio@bigmir.net

ORCID 0000-0002-1275-1755

Визначено місце правових норм, які врегульовують недоговірні зобов'язання з односторонніх правомірних дій в цивільному праві України, а також місце і структуру зобов'язального права. З'ясовано зміст поняття «недоговірні зобов'язання». Проаналізовано класифікацію недоговірних зобов'язань за ознаками правомірності підстав їх виникнення на ті, що виникають з неправомірних і правомірних односторонніх дій. З огляду на різновиди односторонніх правомірних дій запропоновано структурну побудову квазі-інституту недоговірних зобов'язань з односторонніх правомірних дій.

Ключові слова: квазі-інститут; недоговірні зобов'язання з односторонніх правомірних дій; зобов'язальне право.

Постановка проблеми. Науковий пошук спричинений поділом розділу III ЦК України (книга 5 «Зобов'язальне право») на два окремі підрозділи – договірні й недоговірні зобов'язання та відповідно з'ясуванням характеру системного утворення норм, що регулюють недоговірні зобов'язання з односторонніх правомірних дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед праць з даної проблематики слід виділити монографії С. М. Бервено (S. M. Berveno) [1, с. 53], в якій наводиться авторське бачення договірного права як генерального правового інституту, та Н. Ю. Голубевої (N. Y. Golubeva) [7, с. 91], де навпаки стверджується, що договірне право не може вважатися окремим інститутом, а є збірним поняттям декількох інститутів зобов'язального права і загальних положень про договори та окремі види договорів. Авторка погоджується з О. С. Яворською (O. S. Yavors'ka), що до підгалузі зобов'язального права входять інститути окремих видів договірних зобов'язань (купівлі-продажу,

дарування, ренти тощо) та інститути недоговірних зобов'язань: зобов'язання з публічної обіцянки винагороди, деліктні зобов'язання та ін. [27]. У свою чергу О. О. Отрадна (O. O. Otradnova) у своїй праці наголошує, що система недоговірних зобов'язань передбачає як їх єдність, так і диференціацію на основі єдиного класифікаційного критерію [15]. Таким критерієм може бути певний характер дій, які породжують недоговірні зобов'язання [24, с. 244]. Однак, запропонувавши систему недоговірних зобов'язань, науковець залишила поза увагою питання про місце норм, які врегульовують ці зобов'язання в системі цивільного права.

Мета статті – з'ясувати місце правових норм, що врегульовують недоговірні зобов'язання з односторонніх правомірних дій у цивільному праві України та охарактеризувати дане утворення. Досягнення цієї мети зумовлює необхідність вирішити такі завдання: а) з'ясувати структуру підгалузі «зобов'язальне право»; б) здійснити класифікацію недоговірних зобов'язань.

Виклад основного матеріалу. Система права – це сукупність чинних принципів і норм права, якій притаманні єдність, узгодженість, диференціація (поділ) і згрупованість норм у відносно самостійні структурні утворення (інститути, галузі та підгалузі права). Традиційно в науці теорії права структура права розглядається як сукупність трьох елементів: галузь, підгалузь, інститут. Так, О. В. Поляков (A. V. Polyakov) систему норм права визначає як сукупність взаємопов'язаних між собою правових норм. Основні елементи такої системи норм права залежно від свого функціонального призначення та текстуальної прив'язки об'єднуються у більш загальні структурні підрозділи системи – інститути, підгалузі та галузі права [17, с. 713].

У вітчизняній доктрині традиційно систему права розглядають як внутрішню організацію права, яка виражає узгодженість і єдність юридичних норм та їх об'єднання у відносно самостійні правові утворення, галузі, підгалузі та інститути відповідно до предмета правового регулювання [13, с. 8].

При цьому інститут права – це уособлена група правових норм, які регулюють однорідні суспільні відносини конкретного виду. Інститут права

характеризується тим, що: а) регулює певний вид (окрему ділянку, фрагменти, сторону) однорідних суспільних відносин; б) є складовою частиною однієї або декількох галузей права; в) є логічно замкнутою, виокремленою сукупністю норм; г) функціонує автономно, відносно самостійно в межах галузі права, тобто регулює суспільні відносини незалежно від інших інститутів права [24, с. 250].

Підгалузь права – певна сукупність (об'єднання) правових інститутів, що об'єктивно складається в межах однієї галузі права. Як цілісне утворення підгалузь права регулює специфічне коло відносин у межах сфери правового регулювання відповідної галузі права, яка характеризується правовою уособленістю [Там само].

Існують також погляди про існування уособлення правових норм менших за обсягом, ніж інститут права. Так, М. І. Матузов (Н. И. Matuzov) як структурні елементи системи права розглядає: норму права, галузь права, інститут права, субінститут [22, с. 396]. О. П. Сергеев (А. Р. Sergeev) йде ще далі, стверджуючи, що субінститути, у свою чергу, поділяються на більш дрібні структурні підрозділи цивільного права [5, с. 35].

Ми підтримуємо таку точку зору про несталий характер конструкцій, а про подільність субінституту на менші утворення, оскільки цивільне право України – галузь, що динамічно розвивається. Питання про систематизацію норм цивільного права має не тільки зовнішній аспект, але, умовно кажучи, також і «внутрішній», тобто це питання про систему самого цивільного права. На перший погляд проблема практично вичерпується структурою ЦК України, який в цілому і визначає внутрішню структуру галузі права. Дійсно, побудова основного кодифікаційного акта передбачає виділення норм загальної частини та особливої, норми особливої частини, у свою чергу, об'єднані в інститути. Однак не можна не погодитися з тим, що зміни у предметі правового регулювання обумовлюють необхідність певних кореляцій і в системі цивільного права. Перш за все з'являються нові інститути, в яких консолідується норми, що регулюють відносини, які «розширюють» предмет

цивільно-правового регулювання. Таким же чином відбувається добудова, а подекуди і перебудова як окремих інститутів, так і системи цивільного права в цілому [12, с. 25].

У доктрині цивільного права усталеним є погляд на зобов'язальне право як підгалузь цивільного права, проте за радянської доби зобов'язальне право вважалося найбільшим правовим інститутом, хоча також йшлося про групи зобов'язально-правових інститутів. Так, О. О. Красавчіков (O. A. Krasavchikov), характеризує систему зобов'язального права, підкреслював, що весь нормативний матеріал, присвячений окремим видам зобов'язань, може бути поділений на два не рівновеликі за своїм змістом інститути – договірні та недоговірні зобов'язально-правові інститути [21, с. 407]. На думку Н. С. Кузнецової (N. S. Kuznetsova), зобов'язальне право і за своїм значенням у системі цивільно-правових норм, і за обсягом правового матеріалу виходить далеко за межі звичайних уявлень про правовий інститут і фактично являє собою структуровану підсистему, підгалузь цивільного права [11, с. 9]. У свою чергу М. М. Сибільов (M. M. Sybil'ov) вважає зобов'язальне право однією з найважливіших підгалузей цивільного права, норми якої регулюють широке коло відносин, головне місце серед яких належить відносинам майнового обороту [10, с. 218]. Таку ж думку поділяє і М. Д. Пленюк (M. D. Plenyuk) [16, с. 104].

Натомість, на думку Т. В. Боднар (T. V. Vodnar), системно-структурна побудова норм зобов'язального права як *інституту цивільного права* дає підстави поділяти його на три частини: загальні положення про зобов'язання про договір та окремі види зобов'язань, що у свою чергу охоплюють низку тісно пов'язаних між собою субінститутів, виділення яких сьогодні має відповідати структурі та змісту ЦК України [2, с. 8]. При цьому науковець не зазначає назву цих структурних підрозділів. На нашу думку, зобов'язальне право України являє собою підгалузь цивільного права. З приводу структурного складу цієї підгалузі існують дві точки зору.

Згідно з першою у складі підгалузі перебувають інститути як договірних,

так і недоговірних зобов'язань. Такої думки, як уже зазначалось, дотримувався О. О. Красавчіков. У сучасній російській цивілістиці його послідовником виступає Є. А. Суханов (E. A. Suhanov) [20, с. 80].

В українській цивілістиці такі підходи поділяла Я. М. Шевченко (Y. M. Shevchenko) [25, с. 17]. У свою чергу Н. Ю. Голубєва (N. Y. Golubeva) вважає, що зобов'язальне право становить певну систему цивільно-правових інститутів і поділяється на загальну та особливу частини. Загальна частина складається із загальних для всіх зобов'язань положень, що охоплюють поняття і види зобов'язань, підстави їх виникнення і припинення. Особлива частина зобов'язального права складається з інститутів, що охоплюють норми щодо окремих однотипних різновидів зобов'язань. Вона включає дві частини: договірні та недоговірні зобов'язання [7]. У свою чергу недоговірні зобов'язання поділяються на: а) зобов'язання з односторонніх правомірних дій: зобов'язання, які виникають з публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу і публічної обіцянки нагороди; зобов'язання, що виникають з вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення; зобов'язання зі створення загрози життю, здоров'ю й майну фізичної особи чи майну юридичної особи; б) зобов'язання з неправомірних дій: зобов'язання, що виникають у зв'язку з заподіяною шкодою або з безпідставним збагаченням [8, с. 8–9].

Прихильники другої точки зору поділяють підгалузь зобов'язального права на два інститути: договірні та недоговірні зобов'язання, кожний з яких поділяється на субінститути. Останній так само поділяється на ще менші структурні підрозділи цивільного права [5, с. 35]. Традиційним для харківської цивілістичної школи є підхід про утворення зобов'язального права з двох цивільно-правових інститутів договірних зобов'язань та недоговірних зобов'язань, які також поділяються на субінститути. Так, недоговірні зобов'язання містять у своїй структурі, зокрема, ті, що виникають з односторонніх правочинів, деліктні зобов'язання тощо [26, с. 31].

Цікавим видається погляд на структуру зобов'язального права

С. М. Бервено (S. M. Berveno), який припускає існування комплексних (змішаних) правових інститутів. Тому договірне право розглядається як генеральний інститут цивільного права комплексного характеру, а окремі види договірних зобов'язань – спеціальними інститутами (субінститутами), норми яких регулюють відносно самостійні договірні відносини за їх предметною ознакою [1, с. 52–57].

Оригінальність такого підходу полягає у відході від традиційної побудови (підгалузь – інститут – субінститут) до наступної (підгалузь – генеральний інститут – субінститут). Після з'ясування моделей структурної побудови підгалузі важливим є питання про змістовне її наповнення, враховуючи, зокрема, неоднакове розуміння у доктрині цивільного права самого терміна «недоговірні зобов'язання». У зв'язку з цим вірним є твердження Ю. В. Романця (Y. V. Romanets) щодо місця системи цивільних договорів у системі зобов'язань: чи повинна система договорів формуватись як самостійна система правовідносин (як підсистема правочинів, зобов'язань) на підставі власних системних ознак, або ж, враховуючи наявність нормоутворюючих факторів, які визначають єдине регулювання тієї чи іншої групи договірних або недоговірних правовідносин, основне нормоутворююче значення повинна мати система зобов'язань, а специфіку договірної форми виникнення зобов'язань слід розглядати як підставу для уточнення правового регулювання родового зобов'язання, виокремленого за конкретною системною ознакою. У підсумку він доходить висновку про вірність другої альтернативи. Вона дозволяє сформулювати уніфіковане правове регулювання, що може бути застосоване до будь-яких зобов'язань певної групи, виділеній за такою ознакою, незалежно від специфіки юридичних фактів [18, с. 28–29].

За влучним висловом М. О. Рожкової (M. A. Rozhkova), правознавці, з усією очевидністю вирішивши питання, які зобов'язання підпадають під найбільш розповсюджений вид – договірні зобов'язання, відчують ускладнення з кваліфікацією більшості зобов'язань, що залишились, які виникають не з договору [14, с. 3]. На думку Р. Кніпера (R. Kniper), у правових

актах багатьох країн існують переважно докладні й загальні унормування відносно договору і немає загального унормування відносно недоговірних відносин [4, с. 51].

Традиційно, ще з часів римського права, зобов'язання за критерієм підстави виникнення за принципом дихотомії поділяються на договірні та недоговірні. Такий поділ підтримується сучасними цивілістами О. В. Дзерою (O. V. Dzera), М. К. Сулейменовим (M. K. Suleymanov), В. І. Борисовою (V. I. Borisova), М. Д. Єгоровим (M. D. Egorov), Н. Ю. Голубєвою (N. Y. Golubeva), Т. С. Ківаловою (T. S. Kivalova). Зокрема, М. К. Сулейменов вказує на наведення в юридичній літературі різноманітних класифікацій зобов'язань (регулятивні та охоронювальні, позитивні й негативні, основні й акцесорні, прості й складні, особисті й безособистісні, звичайні й фідучіарні, монозобов'язання й зобов'язання з множинністю осіб, часткові та субсидіарні, первинні (первісні, прямі) й регресні, зобов'язання з визначеним предметом і зобов'язання з невизначеним предметом (альтернативні і факультативні), звичайні й натуральні, подільні й неподільні, родові (генетичні) та індивідуальні (спеціальні), грошові та інші, секундарні й повні (певноскладові), звичайні зобов'язання з досягнення результату і зобов'язання з прикладення максимальних зусиль тощо. Всі ці класифікації так або інакше пов'язані з суб'єктами, об'єктами, змістом зобов'язання, тобто з елементами зобов'язання. Єдиною класифікацією зобов'язання, що виходить за межі самого зобов'язання, є їх поділ на договірні та недоговірні, оскільки пов'язаний з різноманітними підставами виникнення, зміни та припинення зобов'язань, тобто ґрунтується на різноманітних юридичних фактах. Це поділ на договір та інші юридичні факти, договір і недоговір, зобов'язання, які виникають із договору, і зобов'язання, що виникають не з договору [4, с. 14].

Існує й інша точка зору Є. А. Суханова (E. A. Suhanov) про поділ зобов'язань за цим критерієм на три групи: зобов'язання з договорів та інших односторонніх правочинів; зобов'язання з неправомірних дій; зобов'язання з інших юридичних фактів. Скоріше за все він робить цей висновок з огляду на

ч. 2 ст. 307 ЦК РФ – зобов'язання виникають з договору внаслідок завдання шкоди та з інших підстав, передбачених цим кодексом. Відповідно він ототожнює не договірні зобов'язання з деліктними (правоохоронними) [20, с. 42–43].

Так, В. В. Вітрянський (V. V. Vitryansky) ототожнює недоговірні зобов'язання з деліктними та кондикційними. На його думку, в ЦК РФ не проведено розмежування між договірними й недоговірними зобов'язаннями і не визначено особливості їх правового регулювання. Це необхідно зробити для встановлення співвідношення загальних положень про зобов'язання з правилами про окремі види недоговірних зобов'язань, які містяться у главах зобов'язання внаслідок завдання шкоди та зобов'язання внаслідок безпідставного збагачення [3, с. 209].

Слід зазначити, що поділ зобов'язань за підставами виникнення на три групи закріплений у законодавстві Франції. Її система зобов'язального права зазнала істотних змін із прийняттям Ордононсу № 2016-131 від 10.02.2016 р., наслідком чого, зокрема, стала відмова від давньо-римської, за походженням чотиричленної класифікації підстав виникнення зобов'язань на договори, делікти, квазідоговори і квазіделікти. За чинним нині ЦК Франції зобов'язання розподілено на три класи: договірні (*le contract*), недоговірні (*la responsabilite extracontractuelle*) та ті, що виникають з інших підстав (*autres sources d'obligations*) (див. розд. 3 книги III ЦК Франції). При цьому до останнього класу віднесено ведення чужих справ без доручення (*la gestion d'affaires*, статті 1301–1301-5 ЦК); повернення неналежно сплаченого (*le paiement de l'indu*, статті 1302–1302-3 ЦК) та безпідставне збагачення (*l'enrichissement injustifie*, статті 1303–1303-4 ЦК).

На оригінальність вирішення досліджуваного питання в ЦК Франції ще до внесення змін у 2016 р. звернув увагу Р. Кніпер: після глави «Загальні положення про договори і договірні зобов'язання (ст. 1101 і наступні) розміщена глава про зобов'язання, які можуть виникати без договору (ст. 1370 і наступні). Оригінальність полягала у використанні на відміну від ЦК інших

країн найменування глав – недоговірні зобов'язальні відносини [4, с. 51].

Доцільним видається поділ зобов'язань на договірні й недоговірні за критерієм наявності або відсутності узгодженої волі, як це й реалізовано в ЦК України. Тому недоговірні зобов'язання виникають з різнопланових підстав за межами домовленості сторін (договору), серед яких – односторонні правочини, юридичні вчинки, неправомірні дії (делікти).

Особливий інтерес насамперед становлять недоговірні односторонні правомірні дії. Так, М. О. Рожкова поділяє юридичні факти на дві групи: дво- та багатосторонні дії (для вчинення яких достатньо волевиявлення однієї сторони). Односторонні дії залежно від спрямованості волі на юридичні наслідки поділяються на юридичні акти (дії, спрямовані на рух цивільного правовідношення), юридичні вчинки (дії, спрямовані на здійснення і захист суб'єктивних цивільних справ) і результативні дії (дії, не спрямовані на створення юридичних наслідків, з результатами вчинення яких закон пов'язує юридичні наслідки). Юридичні акти залежно від ступеня формалізації поділяються на односторонні правочини (дії, воля на вчинення яких складається вільно) та публічні акти (дії, що передбачають обов'язковість волевиявлення). Юридичні вчинки – правомірні дії суб'єктів, з якими закон пов'язує певні юридичні наслідки незалежно від того, чи була у суб'єктів мета досягнення того чи іншого правового результату. В юридичній літературі дискутується кваліфікація вчинених гестором фактичних дій в інтересах домінуса. На думку Є. О. Харитонова (E. O. Haritonov), це цілеспрямовані юридичні вчинки, які посідають особливе місце в системі юридичних фактів. Від власне юридичних вчинків їх відрізняє обов'язкова наявність суб'єктивного елемента, певної направленості дій (направленість дій на запобігання шкоди, яка загрожує іншій особі, усвідомлення цього факту, обумовленість дій із запобігання шкоди тощо [23, с. 14].

Доцільно не вирізняти окремі види юридичних вчинків, такі як «власне юридичні вчинки» та «цілеспрямовані юридичні вчинки», або ж взагалі говорити про фактичні дії в чужих майнових інтересах без доручення як про

особливий вид юридичних фактів і не правочинів, і не юридичних вчинків, а визнавати такі дії юридичними вчинками [8, с. 114].

До публічних актів, зокрема, відносяться адміністративні акти та судові рішення. Адміністративні акти включають акти державних органів і органів місцевого самоврядування. За своєю природою вони є ненормативними й безпосередньо направлені на виникнення цивільних прав і обов'язків у конкретного суб'єкта – адресата акта.

У доктрині запропоновано кілька класифікацій недоговорних зобов'язань. Так, О. О. Отраднова (O. O. Otradnova) за ознакою правомірності підстави виникнення поділяє недоговорні зобов'язання на три групи.

- недоговорні зобов'язання, підставою виникнення яких є правомірні дії, зокрема односторонні правочини;
- недоговорні зобов'язання, підставою виникнення яких є неправомірні дії;
- недоговорні зобов'язання, підставами виникнення яких можуть бути як правомірні, так і неправомірні дії або події [14, с. 11].

До третьої групи відносяться зобов'язання з безпідставного збагачення, підставою виникнення яких можуть бути як правомірні дії особи, що збагатилася, або самого потерпілого (наприклад, випадкове повторне перерахування грошей), так і неправомірні дії суб'єктів (повідомлення неправдивої інформації з метою отримання субсидії), а також такої події.

М. М. Голованов (N. M. Golovanov) недоговорні зобов'язання за підставами виникнення виділяє:

- 1) з односторонніх вольових актів (наприклад, публічний конкурс, публічна обіцянка винагороди, публічні торги);
- 2) із судових рішень, які встановлюють цивільні права та обов'язки;
- 3) з актів державних органів і органів місцевого самоврядування;
- 4) внаслідок завдання шкоди, безпідставного збагачення;
- 5) із подій, з якими закон та інші правові акти пов'язують настання цивільно-правових наслідків [6, с. 13].

У свою чергу М. К. Сулейменов пропонує поділити недоговірні зобов'язання на регулятивні та охоронні. Перші виникають з:

1) односторонніх правочинів: а) з конкурсних зобов'язань (включаючи, публічну обіцяну винагороди, публічний конкурс, проведення ігор і парі; б) заповідальне розпорядження і заповідальний відказ (за умови, що вони розглядаються як зобов'язальні, а не як спадкові правовідносини й відмінні від зобов'язань);

2) рішення зборів;

3) адміністративних актів;

4) юридичних вчинків (наприклад, будівництво будинку, написання книги, створення винаходу);

5) подій – пожежа в результаті удару блискавки, природна смерть, настання страху і т.п.

Другі – з:

1) правомірних дій (завдання шкоди при необхідній обороні та крайній необхідності);

2) неправомірних дій: а) зобов'язання із завданням шкоди; б) зобов'язання по запобіганню завданню шкоди; в) зобов'язання з безпідставного збагачення;

3) юридичних вчинків: а) зобов'язання із дій у чужому інтересі без доручення (включаючи зобов'язання з рятування здоров'я і життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи); б) зобов'язання зі створення загрози життю і здоров'ю, майну фізичної або майну юридичної особи;

4) подій – пожежа в результаті підпалу, смерть у результаті вбивства (в обох випадках насправді два юридичних факти: підпал і вбивство як протиправні дії та пожежа і смерть – як події) і т.п. [4, с. 25].

Проведення класифікації недоговірних зобов'язань може стати підґрунтям для впорядкування системи зобов'язань у цивільному законодавстві. При цьому може бути врахована їх якісна різноманітність, зважаючи на мету вчинення суб'єктами цивільного права односторонніх

правомірних дій. Так, подібними є зобов'язання із вчинення дій у майнових інтересах іншої особи, без її доручення, рятування здоров'я і життя фізичної особи, майна фізичної й юридичної особи, оскільки вони одночасно виступають і формою втручання в майнову або особисту майнову сферу іншої особи, і формою захисту цивільних прав і інтересів. В останньому випадку, на нашу думку, йдеться про самозахист цивільних прав, причому не особи, яка вчиняє правомірні дії, а іншої особи від порушень і протиправних посягань (ст. 19 ЦК України). У цьому контексті можна говорити про реалізацію пріоритетного принципу DCFR («Принципи, визначення і модельні правила європейського приватного права. Проект загальної довідкової схеми») – підтримки солідарності та соціальної відповідальності.

Дискусію викликає питання про те, який системоутворюючий фактор має бути покладений у побудову зобов'язального права як підгалузі цивільного права. У ЦК України закріплений поділ цих зобов'язань на два види – договірні й недоговірні, що є унікальною ситуацією в цивільній кодифікації. Найчастіше окремі різновиди недоговірних зобов'язань як з правомірних, так і неправомірних дій, врегульовані після окремих видів договірних зобов'язань і не мають загальної рубрикації. А такий вид, як ведення чужих справ без доручення, розміщений за договором доручення.

Висновки. Враховуючи специфіку договірних і недоговірних зобов'язань, доцільним є поділ підгалузі зобов'язального права на два інститути: договірні та недоговірні зобов'язання. У свою чергу інститут недоговірних зобов'язань складається з двох квазі-інститутів: зобов'язань з односторонніх правомірних дій і зобов'язань з односторонніх неправомірних дій. Уведення проміжної структури між інститутом і субінститутом квазі-інституту зобов'язань з односторонніх правомірних дій, дозволяє врахувати їх особливість – визначення їх змісту лише законом або законом і волею однієї сторони у зобов'язанні.

Субінститутами зобов'язань з односторонніх правомірних дій виступають зобов'язання з публічної обіцянки винагороди, зобов'язання з ведення справ в

інтересах іншої особи без її доручення, з рятування життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи, зобов'язання із заповідального відказу та заповідального покладення, з безпідставного збагачення у разі його виникнення з правомірної дії (помилковий платіж).

Список літератури:

1. Бервено С. М. Проблеми договірного права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 392 с.
2. Боднар Т. В. Виконання договірних зобов'язань у цивільному праві : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 272 с.
3. Витрянский В. В. Некоторые вопросы реформирования общин законоположений об обязательствах. *Развитие основных идей Гражданского кодекса России в современном законодательстве и судебной практики* : сб. статей, посвященных 70-летию С. А. Хохлова / Исслед. центр частного права ; Ин-т частн. права ; отв. ред. С. С. Алексеев. Москва : Статут, 2011. 368 с.
4. Внедоговорные обязательства : материалы междунар. науч.-практ. конф. в связи с 25-летием установления дипломатических отношений между Германией и Казахстаном, посвящ. 25-летию Каспийского ун-та и 25-летию юрид. фирмы «Зангер» (г. Алма-Аты, 25–26 мая 2017 г.) / отв. ред. М. К. Сулейманов. Алма-Аты, 2017. 544 с.
5. Егоров Н. Д., Елисеев И. В. и др. Гражданское право : учебник : в 3 т. Т. 1. 6-е изд. перераб. и доп. / отв. ред. А. П. Сергеев, Ю. К. Толебаб. Москва : ТК Велби ; Проспект, 2004. 776 с.
6. Голованов Н. М. Обязательственное право : учебник. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 448 с.
7. Голубева Н. Ю. Зобов'язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання : монографія. Одеса : Феникс. 2013. 642 с.
8. Зобов'язальне право України : підручник / за ред. Є. О. Харитонов, Н. Ю. Голубевої. Київ : Істина, 2011. 848 с.
9. Ігнатенко В. М. Односторонні правомірні дії як підстави виникнення недоговірних зобов'язань за Цивільним кодексом України. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2004. Вип. 7. С. 114.
10. Кодифікація приватного (цивільного) права України / за ред. проф. А. Довгерта. Київ : Українських центр правничих студій, 2000. 376 с.
11. Кузнецова Н. Принципи сучасного зобов'язального права України. *Українське комерційне право*. 2003. № 4. С. 9.
12. Кузнецова Н. С. Предмет та система сучасного цивільного права України. *Проблеми цивільного права і процесу* : тези учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна (м. Харків, 19–20 трав. 2017 р.). Харків : ХНУВС, 2017. 392 с.
13. Майданик Р. А. Система приватного права України: поняття, елементи, тенденції. *Розвиток сучасного приватного права в країнах Європи* : матеріали VIII Міжнар. цивілістичного форуму (м. Київ, 19–20 квіт. 2018 р.). Київ : ТОВ «Білоцерківдрук», 2018. 278 с.
14. Обязательства, возникающие не из договора : сб. статей / рук. авт. кол. и отв. ред. д.ю.н. М. А. Рожкова. Москва : Статут, 2015. С. 3.
15. Отраднова О. О. Недоговірні зобов'язання в цивільному праві України : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 240 с.
16. Пленюк М. Д. Принципи економічності та співробітництва (взаємодії) сторін у договірних зобов'язаннях. *Проблеми цивільного права та процесу* : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна (м. Харків, 25 трав. 2018 р.). Харків : ХНУВС, 2018. 376 с.

17. Поляков А. В. Общая теория права: феноменально-коммуникативный поход : курс лекций. 2-е изд., доп. Санкт-Петербург : Юридический центр Пресс, 2003. С. 713.
18. Романец Ю. В. Система договоров в гражданском праве России. Москва : Юристъ, 2001. 496 с.
19. Российское гражданское право : учебник : в 2 т. Т. 1. Общая часть. Вещное право. Наследственное право. Интеллектуальное право. Личные неимущественные права / отв. ред. Е. А. Суханов. 3-е изд. стереотип. Москва : Статут, 2013. 958 с.
20. Российское гражданское право : учебник : в 2 т. Т. 2. Обязательственное право / отв. ред. Е. А. Суханов. 3-е изд. стереотип. Москва : Статут, 2013. 1208 с.
21. Советское гражданское право : учебник : в 2 т. Т. 1 / под. ред. О. А. Красавчикова. Москва : Высшая шк., 1968. 519 с.
22. Теория государства и права : курс лекций / под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Юристъ, 2007. 768 с.
23. Харитонов Е. О. Обязательства, возникающие из ведения дел без поручения в советском гражданском праве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харьков, 1980. С. 14.
24. Цвік М. В., Петрішин О. В., Авраменко Л. В. та ін. Загальна теорія держави і права : підручник / за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.
25. Цивільне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / за ред. Я. М. Шевченко. Т. 1. Загальна частина. Київ : Концерн «Вид. дім «Ін Юре», 2003. 520 с.
26. Цивільне право : підручник : у 2 т. Т. 1 / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, М. В. Домашенко та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасиво-Фатеевої, В. Л. Яроцького. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2014. 656 с.
27. Яворська О. С. Договірне право як регулятор цивільних відносин. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2008. Вип. 6 (74).

References:

1. Berveno, S.M. (2006). *Problemy dohovirnoho prava Ukrainy*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
2. Bodnar, T.V. (2005). *Vykonannya dohovirnykh zobov'язan u tsyvilnomu pravi*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
3. Vitryanskij, V.V. (2011). *Nekotorye voprosy reformirovaniya obschin zakonopolozhenij ob obyazatel'stvah. Razvitie osnovnyh idej Grazhdanskogo kodeksa Rossii v sovremennom zakonodatel'stve i sudebnoj praktiki*. Sbornic stattej, posvyasch.70-letiyu S.A. Hohlova. S.S. Alekseev (Ed.). Moscow: Statut [in Russian].
4. *Vnedogovornye obyazatel'stva: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference v svyazi s 25-letiem ustanovleniya diplomatich.otnoshenij mezhdru Germaniej i Kazahstanom, posvyasch. 25-letiyu Kaspijskogo un-ta i 25-letiyu yurid. firmy «Zanger»*. (2017). M.K. Sulejmanov (Ed.). Alma-Aty [in Russian].
5. Egorov, N.D., Eliseev, I.V. et al. (2004). *Grazhdanskoe pravo*. (Vols. 1–3); Vol. 1. A.P. Sergeev, Yu.K. Tolebab (Eds.). Moscow: TK Velbi, Prospekt [in Russian].
6. Golovanov, N.M. (2002). *Obyazatel'stvennoe pravo*. Sankt-Petersboorg: Piter [in Russian].
7. Holubieva, N.Yu. (2013). *Zobov'язannia u tsyvilnomu pravi Ukrainy: metodolohichni zasady pravovoho rehuliuвання*. Odesa: Fenyks [in Ukrainian].
8. *Zobov'язalne pravo Ukrainy*. Ye.O. Kharytonova, N.Yu. Holubieva (Eds.). (2011). Kyiv: Istyna [in Ukrainian].
9. Ihnatenko, V.M. (2004). *Odnostoronni pravomirni dii yak pidstavy vynyknennia nedohovirnykh zobov'язan za Tsyvilnym kodeksom Ukrainy. Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia, issue 7, 114* [in Ukrainian].
10. *Kodyfikatsiia pryvatnoho (tsyvilnoho) prava Ukrainy*. A. Dohert (Ed.). (2000). Kyiv: Ukrainykh tsentr pravnyykh studii [in Ukrainian].

11. Kuznecova, N. (2003). Principi suchasного zobov'yazal'nogo prava Ukraїni. *Ukrains'ke komercijne pravo*, 4, 9 [in Ukrainian].
12. Kuznetsova, N.S. (2017). Predmet ta systema suchasного tsyvilного prava Ukraїny. *Problemy tsyvilного prava i protsesu: tezy uchasnykiv nauk.-prak. konf., prysviach. svitlii pam'iaty O. A. Pushkina* (Kharkiv, 19–20 trav. 2017). Kharkiv: KhNUVS [in Ukrainian].
13. Maidanyk, R.A. (2018). Systema pryvatного prava Ukraїny: poniattia, elementy, tendentsii. *Rozvytok suchasного pryvatного prava v krainakh Yevropy: materialy VIII Mizhnar. tsyvilistychного forumu* (Kyiv, 19–20 kvit. 2018). Kyiv: TOV «Bilotserkivdruk» [in Ukrainian].
14. Obyazatel'stva, vznikayushchie ne iz dogovora. M.A. Rozhkov (Ed.). (2015). Moscow: Statut, 3 [in Russian].
15. Otradnova, O.O. (2009). Nedohovirni zobov'iazannia v tsyvilnomu pravi Ukraїny. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
16. Pleniuk, M.D. (2018). Pryntsypy ekonomichnosti ta spivrobitnytstva (vzaiemodii) storin u dohovirnykh zobov'iazanniakh. *Problemy tsyvilного prava ta protsesu: tezy dop. uchasnykiv nauk.-prakt. konf., prysviach. svitlii pam'iaty O.A. Pushkina* (Kharkiv, 25 trav. 2018). Kharkiv: KhNUVS [in Ukrainian].
17. Polyakov, A.V. (2003). Obschaya teoriya prava: fenomenal'no-kommunikativnij pohod. Sankt-Petersboorg: Yuridicheskij centr Press, 713 [in Russian].
18. Romanec, Yu.V. (2001). Sistema dogovorov v grazhdanskom prave Rossii. Moscow: Yurist` [in Russian].
19. Rossijskoe grazhdanskoє pravo. (Vols. 1–2); Vol. 1. Obschaya chast'. Veschnoe pravo. Nasledstvennoє pravo. Intellektual'noє pravo. Lichnye neimuschestvennye prava. (2013). E.A. Suhanov (Ed.). Moscow: Statut [in Russian].
20. Rossijskoe grazhdanskoє pravo. (Vols. 1–2); Vol. 2. Obyazatel'stvennoє pravo. (2013). E.A. Suhanov (Ed.). Moscow: Statut [in Russian].
21. Sovetskoe grazhdanskoє pravo. (Vols. 1–2); Vol. 1. (1968). O.A. Krasavchikov (Ed.). Moscow: Vysshaya shkola [in Russian].
22. Teorija gosudarstva i prava. (2007). N.I. Matuzova, A.V. Mal'ko (Eds.). Moscow: Jurist [in Russian].
23. Haritonov, E.O. (1980). Obyazatel'stva, vznikayushchie iz vedeniya del bez porucheniya v sovetskom grazhdanskom prave. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkov, 14 [in Russian].
24. Tsvik, M.V., Petrishyn, O.V., Avramenko, L.V. et al. (2009). Zahalna teoriia derzhavy i prava. M.V. Tsvik, O.V. Petryshyn (Eds.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
25. Tsyvilne pravo Ukraїny. Akademichiani kurs. (Vols. 1–2); Vol. 1. (2003). Ya.M. Shevchenko (Ed.). Kyiv: Kontsern «Vyd. dim «In Yure» [in Ukrainian].
26. Tsyvilne pravo. (Vols. 1–2); Vol. 1. V.I. Borysova, V.I., Baranova, L.M., Domashenko, M.V. et al. (2014). Borysova, I.V. Spasybo-Fatieieva, V.L. Yarotskyi (Eds.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
27. Yavorska, O.S. (2008). Dohovirne pravo yak rehulator tsyvilnykh vidnosyn. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasного periodu Ukraїny, issue 6 (74)* [in Ukrainian].

Игнатенко В. Н. Квази-институт внедоговорных обязательств из односторонних правомерных действий.

Определено место правовых норм, регулирующих внедоговорные обязательства из односторонних правовых действий в гражданском праве Украины, а также место и структуру обязательственного права. Выяснено содержание понятия «внедоговорные обязательства». Проанализирована классификация внедоговорных обязательств по признакам правомерности оснований их возникновения на те, которые возникают из неправомерных и правомерных односторонних действий. Учитывая разновидности односторонних правомерных действий, предложено структурное построение квази-института внедоговорных обязательств из односторонних правомерных действий.

Ключевые слова: квази-институт; внедоговорные обязательства из односторонних правомерных действий; обязательственное право.

Ignatenko V. M. Quasi-institute non-contractual obligations with unilateral legitimate actions.

The place of the legal norms regulating non-contractual obligations with unilateral legal actions in the civil law of Ukraine, as well as the place and structure of the law of obligations is determined. The content of the concept of «non-contractual obligations» has been clarified. A classification of non-contractual obligations according to the signs of the legitimacy of the grounds for their occurrence on those arising from unlawful and lawful unilateral actions is carried out. Given the variety of unilateral lawful actions, the proposed structural structure of the quasi-institution of non-contractual obligations with unilateral legal actions.

Keywords: quasi-institute; non-contractual obligations with unilateral legal actions; law of obligation.

Надійшла до редколегії 20.08.2018 р.

